

RECENZE

Encyklopédia jazykovedy. Bratislava, Obzor 1993, 520 s.

Vo vydavateľstve Obzor vyšla v roku 1993 reprezentatívna odborná publikácia Encyklopédia jazykovedy, ktorá na 520 stranách veľkého encyklopedického formátu podáva heslovitý výklad všetkého, čo súvisí s jazykmi, jazykovedou ako vednou disciplínou a slovenským jazykom osobitne. Obsahuje viac ako 2000 hesiel. Encyklopédia je výsledkom niekoľkoročnej usilovnej, cieľavedomej práce širokého kolektívu autorov, z ktorých najväčší podiel na jej vzniku majú jazykovedci z gestorskej inštitúcie – zo Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied pod vedením prof. PhDr. Jozefa Mistrika, DrSc., ktorý je i hlavným zostavovateľom tohto diela. Publikácia vyšla s príspevom Štátneho fondu kultúry PRO SLOVAKIA.

Je prirodzené, že podstatnú časť recenzovaného diela tvoria heslá, ktoré sa týkajú špeciálne slovenského jazyka, jeho popisu vo všetkých jazykových rovinách z hľadiska synchronného i diachrónneho. Jemu je venovaný i samotný úvod k dielu (viac ako 40 strán), kde je načrtnutý obraz vývoja slovenčiny od samého začiatku vzniku jazykov ako takých, cez jednotlivé etapy historických zmien a kodifikačných snažení až po súčasnú podobu spisovnej slovenčiny.

Okrem čisto slovakistickej časti obsahuje encyklopédia veľké množstvo hesiel, ktoré prístupnou formou a výstižným spôsobom informujú používateľov všeobecne o základných jazykovedných pojmoch, o jednotlivých gramatických kategóriách, o jazykovedných disciplínach, najnovších smeroch, metódach a postupoch v jazykovom výskume. Tieto heslá sú v súčasnom období značného teoretického a metodologického vrenia vo svetovej lingvistikе prínosné nielen pre slovakistov, ale pre všetkých, ktorí sa zapodievať štúdiom jazykov.

Z fonetiky a fonológie nájdeme v encyklopédii podrobný fonetický popis a fonologické charakteristiky existujúcich hlások doložené príslušnými röntgeno-, sono-, palato- a oscilogramami a celý rad hesiel definujúcich, čo je napr. *fonologický protiklad*, *fonologické zaťaženie*, *komplementárna distribúcia*, *komunikačný test* alebo *syntetická fonologická teória*.

Z oblasti morfológie nájdeme v encyklopédii okrem morfologického popisu slovenčiny i podrobné vysvetlenia pojmov, akými sú napríklad *intencia slovesného deja* či *vyčleňovanie*, *distribúcia*, *valencia*, *klasifikácia morfém* z morfológie. V rámci syntaxe je tu okrem podrobného popisu základných vetných členov a rozboru jednotlivých typov slovenských viet a vetných spojení i výklad novších syntaktických pojmov. Nechýba ani ukážka štruktúrneho opisu vety v transformačnej gramatike.

V encyklopédii sa používateľ môže zoznámiť i so súčasnými novšími metodologickými prístupmi k jazykovému výskumu. Nájde tu heslá ako *algebraická lingvistika*, *funkčná jazykoveda*, *sociolingvistika*, *kvantitatívna lingvistika*, *biolingvistika*, *etolingvistika*, *aplikovaná lingvistika*, *generatívna lingvistika*, *interlingvistika*, *inžinierska lingvistika* či *glosémantika*, *referenčná sémantika*, *semiotika*, *komplementová analýza* a iné.

Informácie o existujúcich jazykoch sveta sú doložené prehľadnými mapami s výstižnou charakteristikou (napr. popis afrických, altajských, austroázijských i hybridných jazykov). Uvedená je i nostratická hypotéza. Podrobne sú charakterizované hlavné znaky praslovančiny a staroslovenčiny. Prirodzene, že sú do encyklopédie pojaté i jednotlivé slovenské dialekty s presnou lokalizáciou na mapách. Nechýbajú ani informácie o stave slovenských nárečí v oblastiach mimo územie Slovenska (v Juhoslávii, Maďarsku a Rumunsku) i o ukrajinských a cigánskych dialektoch na Slovensku.

V encyklopédii nájdeme taktiež výklady jednotlivých básnických figúr, základné pojmy z frazeológie, lexikológie, štylistiky, rétoriky a iných jazykovedných disciplín. Navyiac encyklopédia podrobne informuje používateľov o existujúcich slovenských jedno- i viacjazyčných terminologických slovníkoch, v ktorých sú často uvedené aj paralelné české znenia termínov. Bibliograficky sú tu zachytené i jazykové rubriky v odborných časopisoch. Podrobné informácie tohto druhu určite uvítajú redaktori odborných časopisov a prekladatelia technických textov. Rovnako nechýbajú ani informácie o dosiaľ uskutočnených vedeckých konferenciách, týkajúcich sa problémov slovenského jazyka, informácie a bibliografické údaje o slovenských a slavistických časopisoch a zborníkoch, o slovenských jazykovedných spoločnostiach, jazykových komisiách, o katedrách slovenského jazyka na slovenských vysokých školách, o pestovaní slovakistiky v zahraničí a napokon i podrobné údaje a vyobrazenia základných, z vedeckého hľadiska závažných diel slovenskej jazykovedy.

Okolo 300 hesiel v encyklopédii oboznamuje čitateľov s významnými jazykovednými osobnosťami, a to nielen slovenskými, pôsobiacimi v minulosti i súčasnosti, ktorí sa najväčšími zaslúžili o rozvoj slovenského jazyka, ale i s cudzími, ktorí sa do istej miery problematikou nadväzovali. Nájdeme tu celý rad informácií predovšetkým o českých lingvistoch, akými sú napr. *M. Weingart, J. Gebauer, J. Kořínek, B. Hála, V. Vážný, V. Machek, F. Trávníček, B. Havránek, V. Šmilauer, K. Horálek, A. Jedlička, V. Ertl, F. Daneš, A. Lamprecht*, z cudzích *R. Jakobson, F. de Saussure, E. Sapir, L. Hjelmslev, P. Király, J. Kurylowicz, A. Schleicher, N. Trubeckoj, L. Smirnov, I. Sreznevskij, L. Tesnière* a ďalší.

V encyklopédii nechýba ani podrobnejší výklad základných rozdielov medzi slovenčinou a češtinou, ani historické zhodnotenie obdobia, kedy čeština suplovala na Slovensku spisovný jazyk. Tieto partie určite zaujmú predovšetkým študentov a učiteľov slovenského ako i českého jazyka.

Vydanie Encyklopédie jazykovedy je v každom prípade veľmi zásluhný čin slovenských jazykovedcov. Tým, že encyklopédia prekračuje rámec úzko slovakistický, získala široké odborné použitie. Je bohatým zdrojom informácií pre všetkých, čo sa profesionálne zapodieajú jazykom. Je knihou, ktorá patrí do školských knižníc, do príručných knižníc učiteľov, na všetky jazykovedné pracoviská. Je určená študentom, poslucháčom filológie na filozofických a pedagogických fakultách, učiteľom, redaktorom, vedeckým pracovníkom i širokej kultúrnej verejnosti. V nemalej miere môže poslúžiť i českým študentom a odborníkmi.

Jarmila Bartáková

**Szótár-index az óbolgár nyelv XI–XII. századi orosz másolatú emlékeihez
Словарь-индекс Русской редакции древнеболгарского языка конца
XI – начала XII в. Том I, Szeged 1989, 333 стр.; том II, Szeged 1992,
246 стр.**

Выход в свет первых двух частей (I – A–H, II – K–O) задуманного трехтомного словаря-указателя является свидетельством напряженного и добросовестного труда работников кафедры славянской филологии Университета им. Аттилы Йожефа в г. Сегед. Ее заведующий – известный венгерский палеословенист профессор Имре Тот, который одновременно является редактором настоящего словаря. Членами коллектива его составителей являются: Габор Балаж, Константиин Босилков, Агнеш Кашиба, Михай Кочиш, Мария Серваш, Иштван Феринц, Габор Хорват, Эден Хоргопи.

Составление любого словаря начинается, как известно, с карточек. Карточка отражает круг расписываемых текстов, способ их расписки. По кругу источников, которые расписываются для карточек словаря, можно с достаточной степенью вероятности судить о том, насколько карточка, а следовательно сам словарь, дают представление